

Ladislav Vlodek, exlibris gallašologa Bohuše Vybírala

Gallašův původní hrob se sochou
múzy z hrou z roku 1842

Gallašův nynější hrob s bustou
Vladimíra Navrátila z roku 1946

Josef Heřman Agapit Gallaš

J. H. A. Gallaš

Sen o Kostelíčku

Dne 20. října 1829 jsem nemohl usnout až do dvou či tří hodin po půlnoci, protože mě trápily moje nemoci. Když jsem usnul, nejdřív jsem měl mnoho pomrvených a těžkých snů, z nichž jsem se několikrát probudil. Když jsem pak znovu usnul, zdálo se mi, že potok Velička se rozvodnil a vystoupil z břehů, takže všechno zaplavil. Jenom v místě, kde se nachází vchod do města.* jsem našel malou stezku, po které jsem doslova do čtyřech vylezl nahoru, protože jsem si musel pomáhat i rukama.

Tam jsem narazil na zahradu plnou krásného kvítí a bylin, byla ale celá zaplavená blátem, což mě rozesmutnilo tak, že jsem začal hořce plakat. Náhle se octnu v podlésním kostelíčku Blahoslavené P. Marie, kde se nacházelo několik modlících se lidí. Klekl jsem si k oltáři sv. Ondřeje, na nějž jsem maloval obraz 14ti svatých Pomocníků, který se na něm nachází i ve skutečnosti, ale díval jsem se hlavně k prastaré dřevěné sošce Matky Boží, u níž byl latinský nápis: „Svatá Maria Hranická, přimlouvej se za nás!“ Začal jsem se u této mariánské sošky velmi vroucně modlit v latině, až nakonec mé nejmilejší Matce říkám: „Ó, Maria, matko má nejsladší! Dokdy mě ponecháš v tomhle mém bídném životě a kdy mě uvedeš z této ubohé země do ráje nebeských rozkoší?“ A znovu začnu velmi hořce plakat. Vtom si všimnu, že se ke mně Matka Boží otáčí a láskyplně mi říká: „Synu můj, jsi zde dosud podle vůle Boží alespoň trošičku živ. Po krátké době tě navštívím a přivedu tě, kam si žádáš.“ Jakmile to dořekla, probudil jsem se ze sna.

* U bývalého kina Svět.

J. H. A. Gallaš

Procházka smutného melancholického člověka v lesu, anž bez vší naděje živ jest

Ach, jak smutný jest ten háj,
jindy mně rozkošný ráj,
v němž přeblyže moji dnové
mizlí co sladoucí snové.

Kamž jen patřím v vůkolí,
vše v tom tichém údolí
zdá se mi přesmutné býti –
a se mnou trudně kvíliti.

Kvítečkové spanilí!
Rozkoš má prv jste byli –
teď, ač se zde skvííte,
přece mne netěšíte.

Slovem celý tento kraj
jest mi cypřišový háj,
v němžto všickni pahrbkové
zdají se mi být hrobové.

Libě voníš, kvítečko,
jako prv, i nyníčko,
ta změna jen v mně se děje –
žeť jsem živ bez vší naděje.

Nlastními slovy

Výstava k 260. výročí
narození významné osobnosti

14. 4. – 29. 5. 2016

Josef Heřman Agapit Gallaš

Vlastními slovy

Josef H. A. Gallaš (1756–1840), od jehož narození letos uplynulo již 260 let, patří k nejvýznamějším hranickým rodákům a obyvatelům. Byl mužem mnoha profesí – malířem, lékařem, spisovatelem, historikem i „občanem obětavým“, který ve svém domě a na své náklady provozoval špitál-nemocnici pro hranické chudé, založil veřejnou knihovnu i několik studijních nadací pro nemajetné. Zanechal po sobě také gigantickou písemnou pozůstalost tvořenou stovkami spisů na nejrůznější témata, z nichž jen zlomek byl za jeho život publikován.

Vnímání významu jeho děl se postupně měnilo – zprvu byl oslavován jako autor sbírky básní a písní *Múza moravská* (1813), díky níž bývá považován za čelného představitel moravského národního obrození, poté byl oceňován jako regionální historik, na přelomu 19. a 20. století se větší pozorností dostalo jeho národopisným spisům, v nichž zachycoval písně a zvyky moravských Valachů. V současnosti je zvýšená pozornost věnována dílům, v nichž popisoval své životní osudy. Autobiografické texty se staly také východiskem výstavy **J. H. A. Gallaš vlastními slovy**.

Právě jeho autobiografické zápisy, včetně záznamů snů, umožňují lépe než u kohokolí jiného z jeho vrstevníků proniknout do mentální atmosféry doby i její každodennosti. Díky nim může být Gallaš i po čtvrt tisíciletí partnerem, kterému stojí zato naslouchat.

Když embryo mé dožrálo v matčině lůně, vydral jsem se šťastně ven ze svého vězení do tohoto plačtivého údolí, a to na Smrtnou neděli 4. dubna 1756 o půl dvanácté před polednem, právě když se při zpívání mši svaté k pozdvihování zvonilo. Z toho oba rodiče usuzovali, že bych ke službě Bohu posvěcen býti měl.

Varhaník se velmi rozhněval, vzal do ruky karabáč a s ním nás učil zpívat noty. Když jsem to viděl, tak moc jsem se bál, že jsem nedokázal zazpívat, co po mně chtěl, takže mě chytil za ruku a tak náramně mě karabáčem po zádech šlehal, že jsem se bolestí začal svíjet a málem omdlel.

Jeden italský markýz mi nabídl plat 600 zlatých ročně a stravu, abych s ním po světě jezdil a kreslil a maloval pro něj památky, které navštívíme, měl jsem k tomu velkou chuť, protože bych se tak dostal do Říma, ale Lízinka mě přemluvila, abych neodjížděl. Má láska k ní byla však jen platonická...

Fasádu ZŠ 1. máje zdobí od roku 1906 Komenský a Gallaš

Pamětní deska na Gallašově domě, odhalena 1885

Dům čp. 170, v němž se Gallaš narodil i zemřel

Gallaš, Autoportrét, 1780

Gallaš, Jan Vilímek, 1885

Gallaš, Ruprecht Přecechtěl, 1863

Adam Schmidt mě nabádal, abych nechal malířství a dal se na chirurgii. Hned mi zajistil chirurgickou vojenskou uniformu a zařídil vše potřebné. V Gumpendorfu jsem se seznámil s profesorem chirurgie, slavným Janem Hunčovským, pro něhož jsem nakreslil několik anatomických a patologických tabulek, které posílal do ciziny učeným mužům.

Vnaší nemocnici zemřel jistý voják na neznámou nemoc, vyžádal jsem si tedy souhlas a provedl pitvu, zajímavá zjištění jsem popsal a nakreslil. Práce byla otištěna v 1. svazku Sborníku prací Josefovy medicínsko-chirurgické akademie.

Císař Josef mu na to povídá: Pošlete na kontrolu nemocnic Gallaše, ve čtyři hodiny ať se u mě hlásí. Náš vůz byl tak špatný, že korunní princ František, když ho viděl, tak se nad námi slitoval a druhý den pro nás na tržišti ve Futaku koupil nový. Když se kůň tryskem rozběhl, křičel na mě císař: Hej, Gallaši, neujedte, potřebujeme vás tu!

Věnoval jsem se spisování lékařských pojednání a toužil jsem získat nějakou učitelskou stolicí při akademii. A zřejmě by se mi to i povedlo, kdyby mě nepotkala má nejtruchlivější příhoda – slepota.

Vzpomněl jsem si na kříž, který se nachází u Farářova pole v Hranicích poblíž cesty. Na něj jsem ještě jako student desáté třídy v roce 1778 maloval obraz Pána Ježíše. A říkám si: Hle, ani ten už nevidíš! A začal jsem velmi hořce plakat.

Po uzdravení, byť jen levého oka (pravé zůstalo slepé), jsem se vrátil, jakožto vojenský penzista, do Hranic.

Dal jsem Nanence první políbení a ona mně také s tou největší vroucností. Má žena má mnoho předností, je velmi šetrná, pracovitá, dokonce i zbožná. Kdyby se zbavila některých svých chyb, považoval bych ji za jednu z nejlepších žen. Ale každý má své chyby, tak proč bych s ní neměl být spokojený?

Jednou jsem byl volán ke dvouletému chlapci purkrabího Kopa, o němž krajský doktor Heinrich prohlásil, že je nevyléčitelně nemocný, Bůh mi ale dopřál to štěstí, že se chlapec za tři týdny úplně uzdravil.

Pomalou začala se u mě ohlašovat múza moravská, podnětem se staly náboženské písně, které jsme doma každodenně zpívali.

Toto dílo jsem nepsal proto, že bych ho chtěl někdy otisknout, moje literární práce měla jediný cíl – zapudit mrzuté a truchlivé chvíle, které mě často přepadávaly v mém churavém stavu při mnoha problémech a křivdách, které se mi děly a duševně mě velmi sklíčovaly a trápiley.

Cenzor, který nejprve mou práci chválil jako krásnou a nevinnou, snažil se v ní najednou najít za každou cenu skrytý protistátní smysl. To slovo v názvu, Tajemný dub, si vyložil jako obraz zlopověstného stromu francouzské svobody, a já měl přítom na mysli sílu slovanického národa jako opory trůnu.

Veřejná knihovna si však získala mnoho nepřátel. Když jsem si postěžoval pateru Šeršnikovi, který osobně věnoval 160 svazků, napsal mi: „Nač mnoho slov? Nevšímejte si těch hlupáků, kvůli nim jsme ani nezačali, ani nepřestaneme!“ Tato slova mi byla duchovní posilou, takže jsem se o vznik knihovny snažil ještě víc.

Rozličné výklady mého otce o válce pikartské, o rebelii hranické a o příbězích švédských mě tak zaujaly, že jsem začal pomýšlet na sepsání hranických příběhů a začal jsem si dělat poznámky.

Maloval jsem pro kupce na sukna, čtyři veliké obrazy vodními barvami pro zdejší kostel i tři oltářní obrazy olejovými barvami pro cizí kostely, pak pět křížových cest a mnoho plechových křucifixů k cestám jsem vymaloval.

Psát vlastní životopis je věc velmi citlivá, když autor uvádí své zásluhy a šlechetné jednání, pokládají to čtenáři za smradlavou sebechválu, když píše o vlastních chybách, mají ho za nestydu.

Třiaosmdesát let mého života uběhlo jako jediné noci sen. Ano, jako plynoucí, mijející sen. Vždyť co jiného jsou dny života se všemi svými událostmi, snahami, nadějemi a touhami, než pouhé zdání? Zdáni, které nás svou okouzující přitažlivostí šálí a jako bludička láká do bažin.

Kalendárium

4. dubna 1756	Hranice, narození v 11.30 h
1756–1758	Hranice, dětství
1758–1761	Blansko, dětství
1761–1768	Hranice, dětství
1764–1768	Hranice, normální škola
1768–1776	Lipník n/B., piaristické gymnázium
1776–1777	Olomouc, filozofická fakulta univerzity
1778–1782	Vídeň, příležitostně výtvarné zakázky
1781	Vídeň, zapisuje se na výtvarnou akademii
1782–1784	Korneuburg, Gumpendorf, chirurgický kurz
1784–1786	Uničov, polní ranhojič u Khevenhüllerova pluku
1786–1788	Vídeň, polní ranhojič u Preisova pluku
1788	jmenován vrchním lékařem
1788	Balkán, absoljuje válečné tažení
1789–1791	Jaroslav, vrchní lékař při vojenské ekonomii
1791	dočasně oslepnutí (leden–červen), návrat do Hranic (říjen)
1794	svatba s Annou Anderlovou (1764–1836)
1799	rukopis Moravské idyly předkládá cenzuře
1802	částečné ohluchnutí ranou blesku
1806	začal s výukou dětí kreslení a malování
1811	založil kostelní knihovnu (schválena 1817)
1813	publikuje sbírku písní <i>Múza moravská</i>
1814	v časopise <i>Hesperus</i> vycházejí <i>Stručné dějiny Hranic</i> (německy)
1820	dokončuje rukopis <i>Mýtické povídky o bozích a bohyních moravských Slovanů</i>
1820	v bočním stavení svého domu otevírá špitál pro nemajetné
1825	publikuje sbírku próz <i>Múza moravská II.</i>
1828	publikuje modlitební knihu <i>Svatá křížová cesta</i>
1836	publikuje historickou práci <i>Stručné dějiny Hranic</i> (německy)
15. února 1840	Hranice, úmrtí ve 4.30 h